

#1061: Van kritiek tot complot en terug Autorit met Jelle van Baardewijk

Transcriptie van <https://youtu.be/3fPfgxpniOo>

Het is mij natuurlijk ook opgevallen dat er tegenwoordig te pas en te onpas wordt gesproken over alternatieve feiten, nepnieuws, complotten... Van de week, door een rapport van de NVTC over de dreiging van jihadisme en complotten - aan de ene kant denk ik: natuurlijk, ja dat is maar goed ook zo'n rapport, maar als je ziet hoe dat wordt opgepakt dan in het nieuws en hoe zo'n categorie van complotten wordt uitvergroet, ja dan zou ik daar toch wel wat kanttekeningen bij willen maken.

Dat heeft te maken met het volgende. In Nederland zijn we in een systeem terecht gekomen waarbij kritiek moeilijk is. Er zijn overal mensen die zogenaamd 'kritisch denken' maar als je echt kritiek hebt, bijvoorbeeld op gender, op diversiteit, op duurzaamheid, dus kritiek op het liberale en woke wereldbeeld, dus als je wat sociaal-conservatievere kritiek hebt, ja dan lijkt daar eigenlijk geen oor voor te zijn. Die kritiek wordt gebagatelliseerd, geridiculiseerd zelfs.

Ik las een boekje van Kim Putters, een hoogleraar en voorzitter van de SER, een van de machtigste mannen van Nederland. In een recensie column van Martin Sommer las ik zelfs: "Eigenlijk moet je Kim Putters lezen om te weten hoe de bestuurder in Nederland gemiddeld gesproken de komende jaren zal denken". Nou, dat is natuurlijk een compliment én een kritiek als dat over je boek wordt gezegd. Maar in dat boek over de BV Nederland en de noodzaak om een groter verhaal te vertellen over ons land, daar zegt Kim Putters allemaal belangrijke dingen. Bijvoorbeeld: bestuursproblemen in Nederland die willen we oplossen door een zak geld te gooien en dan denken we: 'nou, geld zal het wel oplossen' en we weten natuurlijk dat dat te simpel is gedacht.

Zo benoemt hij nog een aantal dingen, bijvoorbeeld ook het punt van Robbert Dijkgraaf: 'we moeten naar een herwaardering van mbo-ers'. Maar het boek eindigt met een voor mij toch wel heel onverwachts punt. De schellen vielen me van de ogen. Kim Putters zegt 'Ja, kritiek, kritiek... als bestuurder moet je eigenlijk helemaal niet te veel kritiek lezen. De opiniepagina's, de YouTube programma's, de discussietafels op tv: je kan ze maar beter negeren. Want (zegt Putters) het gaat toch om de stille meerderheid in Nederland. Als bestuurder moet je eigenlijk nadenken over de data gegenereerd door het sociaal cultureel Planbureau en bijvoorbeeld door het RIVM over hoe mensen problemen percipiëren, over problemen elkaar zitten en naar aanleiding van die 'feiten' moet je koers houden als bestuurder. Die criticasters op opiniepagina's, ja, die polariseren alleen maar. Die hebben kritiek, die denken niet mee dus je moet terug naar de feitenbasis van die onderzoeksbureaus van de overheid.'

Als je die onderzoeksbureaus een beetje kent dan weet je ook heel goed dat daar vaak allerlei onderzoeken worden gedaan die ook niet echt worden geïnterpreteerd, in een groter verhaal worden gezet, in de sleutel van een groter verhaal. Daar ontstaat eigenlijk het probleem van complotten. De waarheidsclaim van onze publieke instituties is intolerant, is uitsluitend. Wat gebeurt er dan met critici? Die radicaliseren. Die zeggen: 'Ja maar hoe kan het nou dat jullie niet naar ons luisteren?'

Zelf probeer ik al jaren, samen met Ad, uit te leggen waarom de verengelsing van universiteiten een groot probleem is. Hoe dat ook deels veroorzaakt dat mensen ontvankelijk zijn voor alternatieve feiten omdat er heel weinig wetenschappers zijn die nog contact kunnen maken met burgers over reëel bestaande problemen.

Tuurlijk ben ik voor meertaligheid maar wel tegen de dominantie van het Engels - maar zo'n discussiestuk kun je in Nederland alleen maar via de opiniepagina's inbrengen. Bestuurders luisteren niet, die denken: 'Ja die critici, die overdrijven, het zal zo'n vaart niet lopen'.

Je ziet dus dat die etiketten: populisme, alternatieve feiten, nepnieuws, dat zijn diskwalificaties van mensen die argumenten inbrengen. En dan weet ik ook wel dat sommige mensen er wat op los fabuleren en helemaal niet zo trouw zijn aan de waarheid en dat proberen wij dus wel bij de nieuwe wereld. Ik probeer het zeker wel te doen. Ik ben echt trouw aan de waarheid. Ik studeer mij een slag in de rondte en dat vind ik ook leuk en ik ben ook blij dat ik ervoor betaald wordt -niet voor De Nieuwe Wereld maar voor mijn werk aan de universiteit en de hogeschool dus ik ben waarheidsgetrouw en ik sta daar ook op.

Maar je ziet natuurlijk dat er soms ook echt wel waarheidswaarde zit in meer speculatieve interpretaties van feiten. Dat mag je dan eigenlijk niet meer zeggen binnen de contouren van het hoger onderwijs. Maar ook niet binnen de media. Bijvoorbeeld. wat gaat er nou schuil achter de appjes van von der Leyen. Wat zit er nou voor belang tussen de EU en big Pharma, wat zijn nou de modelwaarheden en variabelen achter het Corona toegangsbewijs. Waarom zijn die niet transparant? Is het niet juist openheid; de openheid, is dat niet de kernwaarde van wetenschap, is dat niet wat Karl Popper zegt dat falsifieerbaarheid is? De weerlegbaarheid mogelijk maken van je eigen modellen.

Ja, het antwoord is: ja dat is wetenschappelijkheid. Je ziet dus dat in onze kennisinstituten tot en met diep in het RIVM een zekere intransparantie zit. Dat staat op gespannen voet met de waarheid. Ik vind dus eigenlijk dat heel veel die kennisinstituten zelf een loopje nemen met de wetenschap, ik draai hem om! De kritische positie die wij heel vaak bij De Nieuwe Wereld innemen is eigenlijk een aanval op hun wetenschappelijkheid! Dat is geen kleine kritiek...

Nou is het wel zo: je kunt ook gaan fabuleren en te ver aan de haal gaan met feiten die je gaat lezen in de lens van een opgeblazen hyperbolische theorie. Dan kom je bij thema's als een kleine elite die dit land stiekem in de greep houdt, bij een echt complot. Maar ook daar vind ik dat een intellectueel als taak heeft om mee te wikken en te wegen wat de feiten en interpretaties zijn en wat bepaald ogenschijnlijk nepnieuws toch boven water tilt, aan angsten en verlangens van mensen. En mensen op die manier ook moet helpen om de wereld beter te begrijpen. Maar het tegenovergestelde is aan de hand: je ziet nu heel snel dat wanneer je kritiek hebt, laat staan radicale kritiek, dat je dan eigenlijk wordt gediskwalificeerd, belachelijk wordt gemaakt want de echte kennis, ja dat is toch de kennis van de beleidsmakers en de academici.

Het is wel duidelijk wat waar is en wat onwaar, wat juist en onjuist. Maar dat is eigenlijk een politisering door hoogopgeleiden van de laagopgeleiden - het is gewoon klassenshit. Het is gewoon echt klassenshit. Het is namelijk zo dat wanneer iemand niet echt trouw is aan de feitenbasis en inderdaad wat fantasieerijk in de interpretaties, dan gaat iemand gewoon complotten aanhangen. Dan kun je daar ofwel wel verstandig en consciëntieus op reageren,

vanuit de combinatie van oprechte zorg over de wereld en hoe mensen die wereld interpreteren, of je kan er streng op reageren: afwijzend. Waarom zou dat eerste nou niet veel beter zijn dan dat tweede? Ik méén het.

Volgens mij is wetenschap zelf in de kern georganiseerde scepsis en is de escalatie naar cynische kritiek, naar existentiële vertwijfeling, uiteindelijk ook naar complotten- die escalatie is gewoon navolgbaar, die kan je gewoon volgen. Je kan dat begrijpen, als academicus. Bij De Nieuwe Wereld probeer ik daarom mensen, wat ze ook zeggen, echt serieus te nemen en je kunt natrekken hoe mensen conclusies trekken. Het is veel te makkelijk om het af te wijzen.

Ik vind daarom ook echt een mysterie waarom bepaalde zaken onopgehelderd blijven in media en Politiek. Bijvoorbeeld die Nordstream pijpleidingen, wat weten we daar nou van? Daar zijn gewoon onderzoeksrapporten over. Ik vind ook dat de WEF-spanningen, the World Economic Forum verhalen zo groot zijn inmiddels, onder mensen, die echt bang zijn over de greep van grote kapitalisten over de ruggen van onze boeren, dat je die verhalen serieus moet nemen. Je moet ze wegen, je moet bedenken wat is hier, wat speelt hier. Maar wat gebeurt er als je zo'n verhaal serieus neemt? Dat is 'belachelijk' weet je wel. Dat is... ja dan dan denk je niet 'methodisch'. 'Waar ben je mee bezig? Je blijft niet bij de feiten!'

Zo denken hoogopgeleiden tegenwoordig.

Laat maar tot je doordringen hoe verdrietig dat eigenlijk is, in wat voor grandioze blikvernaauwing onze cultuur terecht gekomen is. Uiteindelijk heeft het te maken met dat punt wat ik net verbond aan mijn leeservaring bij dat BV Nederland boek van Kim Putters. Echt een Interessant boek maar dat einde -nogmaals, de schellen vielen me van de ogen- dat de bestuurder dus eigenlijk denkt (althans bij monde van Kim Putters): "Ja, als je echt kritiek hebt en polariseert, ja, daar gaat het niet over, dat is maar de media daar moet je niet teveel over nadenken". Dat is eigenlijk een depolitisering van de publieke ruimte, een voorstel tot depolitisering van de publieke ruimte.

Juist door dit te bediscussiëren en te interpreteren wat de feiten zijn in een bepaald dossier kom je verder: wat is nou stikstof precies? Hoe komen die Natura 2000-gebieden tot stand? Als je dat soort discussies niet meer mag voeren omdat ze snel ook raken aan grote vraagstukken: systeemsamenhang, belangen van universiteiten, universiteit van Wageningen die deels ook gefinancierd wordt door Campina... Dat soort vraagstukken, zo'n integrale analyse waarbij je je ook moet bedenken wat de rol van de macht is en van het kapitaal hierin, dat soort analyses kun je niet maken als je bij de zogenaamde 'feiten' blijft.

Het is helemaal niet erg om zo'n integrale politiserende interpretatie na te streven. Je moet geen aanhanger worden van complotten denk ik, dat is een stap te ver, maar je moet ze wel bestuderen.

Complotten zijn gewoon hyperbolische theorieën, het zijn radicale hypothesen. Je ontzenuwt ze niet door ze af te wijzen, je ontzenuwt ze door te bestuderen en te kijken en te wikken en te wegen: wat zit hier dan in waarom mensen dat aantrekkelijk vinden. Is dit wappie of wordt hier een conclusie getrokken die intuïtief eigenlijk helemaal niet zo dom is?

Mensen buiten de universiteiten zijn niet dom. Dat is een soort van heel raar beeld, dat je alleen binnen de modellen slim kunt zijn. Modellen zijn gewoon methodes, daar zitten

keuzes in voor variabelen, voor uitgangspunten. Mensen in de wereld die die modellen niet begrijpen, die begrijpen andere dingen wel. Er zijn meerdere vormen van kennis, die moet je meenemen. Alleen al daarom moet je scepsis, kritiek, zelfs complotten bestuderen: wat gaat er in schuil? Wat zijn de zorgen van mensen?

Maar ja, dat kan niet in Nederland. Je hebt een soort bestuurs-/VVD-denkkader in Nederland dat gaat gewoon één kant op. En als je kritiek krijgt vanuit de woke hoek, dat iets niet divers genoeg is of hoe de duurzaamheids-apocalyps er toch nog een beetje beter ingeschreven kan worden - ja, dan wordt er wel geluisterd. Maar andersoortige kritiek, daar lijkt het machts/kenniscomplex in Nederland immuun voor te zijn. Buitengewoon zorgwekkend.

Het getuigt ook van epistemische onzekerheid [epistemisch: zich rekenschap gevend van de motivering van beweringen]. Juist in het beleidskader van Nederland zit een diepe onzekerheid over wat kennis is want zouden heel erg vast aan die modellen want zelf zien ze het ook niet goed. En dan krijg je krampachtige kritiek op anderen die daar kritiek op hebben. We leven echt in die zin in een opmerkelijke kritiekloze tijd.

Er is sprake van een waarheidscrisis. Je kan nog één waarheid spreken en als je daarover twijfelt, dan escaleer je al. Dan escaleer je al! Nou, als je dan de geschiedenis van de filosofie erbij betreft en je leest bijvoorbeeld Aristoteles of Hegel, Nietzsche, dan merk je al zo'n, zó'n ander perspectief op wat het leven is. Zo'n ander perspectief ook op wat - zelfs wat tegenspraak is. Wat betekent het om om te gaan met macht en macht tegen te spreken.

Er is niet maar één manier van politiek bedrijven en kennis en onderzoek organiseren. Er zijn gewoon meerdere manieren, de hele geschiedenis getuigt ervan. Maar voor ons is dat een soort van voltooid verleden tijd. Plato? Leuk voor in de bibliotheek...

Ja, spijtig. Volgens mij kun je juist in die traditie heel goed leren dat onze huidige invulling van het kapitalisme en de democratie en de publieke sfeer, dat dat maar een invulling is. Dat deze invulling in zijn kennisruimte eigenlijk best intolerant is en moeite heeft met andere perspectieven.

Daarom is De Nieuwe Wereld voor mij zo belangrijk, omdat je daar verdieping kan vinden, met elkaar dingen kan uitpraten. Je kunt je oren te luisteren kan leggen bij iemand die gewoon heel anders kijkt naar wat moederschap is, wat gender is, wat transseksualiteit is, wat stikstof is. Je intuïties daarin volgen en luisteren naar mensen wat hun intuïties zijn en hoe ze die verwoorden en hoe ze dat doen: met boeken of met kunst of met films. Dat is gewoon geestverrijkend, voor mijzelf ook om te doen. Ik merk dat het mij ook op een bepaalde manier juist toleranter maakt, dat ik beter begrijp waarom andere mensen soms echt héél anders naar dingen kunnen kijken. Dat is ook mooi. Het is een pluriforme wereld.

Het is spijtig om te merken dat zoveel beleid is geboren uit de geest van 'there is no alternative'. Het moet allemaal op één manier.

We zitten op een ingeslagen weg...

—————w—————

(Deze transcriptie is, met een licht kritisch Naschrift, ook te vinden op virusvaria.nl of <https://t.ly/1-NL>)